

У цьому Звіті здійснено оцінку ситуації, яка склалась у сфері протидії торгівлі людьми в Україні, зокрема стосовно ідентифікації, перенаправлення, допомоги та захисту прав постраждалих від торгівлі людьми. Проведено огляд заходів, які вживаються урядовими установами та громадськими організаціями для вирішення проблем та забезпечення потреб постраждалих від торгівлі людьми. Тематика звіту не передбачала оцінки превентивних заходів чи практики судового переслідування злочинців. За результатами дослідження, запропоновано рекомендації щодо вдосконалення процедури ідентифікації постраждалих від торгівлі людьми в Україні, покращення захисту їхніх прав і розширення можливостей доступу до заходів підтримки у рамках чинного національного механізму перенаправлення в Україні.

Загальна мета звіту – сприяння Україні в розширенні можливостей систем ідентифікації та перенаправлення осіб, постраждалих від торгівлі людьми, для отримання допомоги, захисту їхніх прав і забезпечення доступу до судочинства. Висновки звіту спираються на інформацію, отриману від ключових національних і регіональних інституцій та від міжнародних організацій, задіяних у боротьбі з торгівлею людьми в Україні. Крім того, проаналізовано інформацію, отриману за результатами відповідних досліджень і оцінок у сфері ідентифікації, перенаправлення, допомоги та захисту прав постраждалих від торгівлі людьми, а також проведено огляд доступного законодавства. У звіті враховано коментарі та зауваження до попередніх висновків і рекомендації, висловлені ключовими інституціями в Україні (в тому числі й міжнародними організаціями), Секретаріатом ОБСЄ у Відні та БДІПЛ ОБСЄ.

Останніми роками Уряд України докладає зусиль для вдосконалення нормативно-правової бази у сфері боротьби з торгівлею людьми та надання допомоги потерпілим. Ухваливши нову Державну програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року, уряд має на меті створити умови для боротьби з торгівлею людьми, підвищити ефективність заходів з виявлення злочинів і вирішити проблеми, пов'язані з реінтеграцією постраждалих. Особлива увага приділяється співробітництву НУО та міжнародних організацій, хоча держава й досі не передбачає безпосереднього фінансування НУО, які працюють з постраждалими від торгівлі людьми. У цілому, Державна програма поки що надто загальна і не містить окремих важливих елементів, зокрема, показників ефективності. Це стосується і регіональних програм.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, на яке в рамках Державної програми покладено роль координатора, докладає всіх зусиль, аби сприяти розробці дієвого національного механізму перенаправлення. Органи, які координують діяльність по боротьбі з торгівлею людьми, створено на національному та регіональному рівнях. Поки що не вистачає досвіду роботи з нещодавно створеною Міжвідомчою радою, яка повинна займатись не тільки проблемами торгівлі людьми, але й питаннями сім'ї, гендерної рівності та демографічного розвитку. Втім, Експертна робоча група з питань попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми – це дорадчий орган з

добре налагодженою роботою. Він повинен сприяти – у рамках своїх повноважень – розвиткові національного механізму перенаправлення. На обласному рівні координаційні органи діють ще не в повну силу.

За відсутності єдиного національного положення про методи роботи, якість та функціонування механізмів взаємодії на регіональному рівні відрізняються в кожній області. Аналогічно рівень залучення державних установ до існуючих схем співробітництва на національному та регіональному рівнях відрізняється залежно від інституції. У багатьох випадках партнерство залежить від особистих стосунків.

І хоча національні, регіональні й місцеві органи влади відіграють ключову роль у боротьбі з торгівлею людьми, нерідко вони не до кінця усвідомлюють свої обов'язки щодо ідентифікації та підтримки постраждалих від цього злочину. Окремі респонденти стверджують, що такі завдання не входять до сфери їхньої компетенції. Інші посилаються на обмежені ресурси і недостатній досвід у таких справах. Тому в рамках національного механізму перенаправлення необхідно підвищити рівень залучення органів влади і посилити міжгалузеву співпрацю і координацію. В окремих випадках для вирішення цієї проблеми докладалося або докладається чимало зусиль. Так, Міністерство внутрішніх справ України створило відділи по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми на центральному і обласному рівнях, і налагодило ефективне співробітництво з НУО, які протидіють торгівлі людьми, що дозволяє здійснювати перенаправлення постраждалих для отримання допомоги. Насамперед, це НУО, які працюють за сприяння МОМ і надають допомогу потерпілим від торгівлі людьми на підставі угод про співробітництво з МОМ. Соціальні служби переважно не беруть безпосередньої участі в цьому процесі, навіть в областях, де немає НУО, які протидіють торгівлі людьми, оскільки у таких випадках міліція зазвичай доправляє потерпілих безпосередньо до МОМ. Державна служба зайнятості зараз намагається зорієнтувати працівників центрів зайнятості на потреби постраждалих від торгівлі людьми, надати їм відповідну підготовку і розширити співпрацю з НУО, які протидіють торгівлі людьми.

Переважну більшість потерпілих від торгівлі людьми виявляє міліція, яка ідентифікує їх як жертв злочину, або постачальники соціальних послуг, особливо НУО. За отриманими даними основна маса випадків стосується сексуальної експлуатації. Досвід у справах, які стосуються трудової чи інших форм експлуатації, тільки-но з'являється. Існує також дуже мало інформації щодо внутрішньої торгівлі людьми, а також щодо кількості та категорій постраждалих від торгівлі людьми, які не є громадянами України.

Не вироблено спеціальних процедур для швидкого виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, а працівники соціальних установ, які займаються дітьми, включаючи освітні заклади, переважно не мають досвіду для участі у процесі ідентифікації. Через це не вдалося виявити жодної спеціальної національної реабілітаційної програми для дітей, які постраждали внаслідок торгівлі людьми.

Не існує єдиної статистики щодо кількості та категорій постраждалих від торгівлі людьми в Україні. Правоохоронні відомства ведуть власну офіційну статистику зареєстрованих осіб. НУО та МОМ користуються своїми базами даних з інформацією про осіб, яким вони надавали допомогу.

У багатьох регіонах соціальні установи налагоджують контакти з потерпілими від торгівлі людьми, але з низки причин – чи то через невміння активно долучатися до процесу ідентифікації, чи через обмежені повноваження тощо – вони зазвичай не ідентифікують осіб як постраждалих від торгівлі людьми, а тому і не мають власної статистики таких випадків.

За даними МОМ, майже 95% усіх програм допомоги потерпілим від торгівлі людьми фінансуються МОМ. Більшість НУО, які на сьогодні протидіють торгівлі людьми, розвинулися завдяки іноземному/міжнародному фінансуванню, а зараз багато з них налагодили партнерські стосунки з національними органами влади і є важливими постачальниками послуг для осіб, постраждалих унаслідок торгівлі людьми. У шістьох областях НУО керують реабілітаційними центрами, які пропонують постраждалим від торгівлі людьми широкий набір послуг і притулок. Хоча левова частка фінансування цих центрів надходить від МОМ чи інших донорів, уряд іноді надає приміщення й субсидії на їх утримання та натуральну допомогу. Тому підтримання рівня цих послуг нині здебільшого залежить від міжнародної спільноти.

За ініціативою Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту в регіонах було створено 20 антикризових центрів для забезпечення потреб сімей у кризових ситуаціях, а в 14 регіонах окрім цих центрів було відкрито ще й притулки. Хоча ці центри та притулки можна використовувати для осіб, постраждалих від торгівлі людьми, на сьогодні, за звітними матеріалами, зареєстровано лише кілька таких випадків. Подібні звіти надійшли також від інших постачальників послуг, таких як заклади охорони здоров'я. Головна проблема соціальних установ полягає в тому, що держава виділяє обмежені фінансові ресурси на відшкодування витрат, необхідних для надання належної допомоги. Ще одна причина недостатнього використання цих послуг, можливо, пов'язана з відсутністю навичок і досвіду, які необхідні працівникам соціальних служб для виявлення постраждалих від торгівлі людьми і забезпечення їхніх потреб. Це, знову ж таки, може пояснюватися відсутністю конкретних положень про надання підтримки й допомоги особам, потерпілим у результаті торгівлі людьми.

Нині не існує окремого закону про торгівлю людьми. Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту за сприяння Координатора проектів ОБСЄ в Україні ініціювало процес підготовки комплексного закону про боротьбу з торгівлею людьми, який повинен урахувати всі аспекти торгівлі людьми і гарантувати, що постраждали від цього злочину особи матимуть можливість отримання допомоги й захисту.

Більшість повернень в Україну організує МОМ. «Ла Страда-Україна» також допомагає постраждалим від торгівлі людьми повернутись, а іноді до процедур повернення

долучаються місцеві НУО. Українські дипломатичні представництва за кордоном беруть участь у цьому процесі головним чином у зв'язку з оформленням проїзних документів на повернення.

Для негромадян України, які постраждали від торгівлі людьми, не існує жодних спеціальних законодавчих положень, наприклад, забезпечення „періоду на роздуми», тому до них застосовується звичайний міграційний режим. Повернення до країн походження переважно організують НУО через мережу МОМ або через організацію «Ла Страда-Україна», а держава поки що не бере на себе відповідальність за проведення належної оцінки ризику.

Низка чинників і досі знижує у потерпілих бажання розповідати про свій досвід органам влади, наприклад, відсутність концепції звільнення жертв від покарання, наявність адміністративної відповідальності за проституцію, чи зневага/неналежне ставлення до принципів конфіденційності.

Особа, визнана жертвою злочину, має всі права сторони-учасниці судочинства і може скористатися правом на захист. Однак судочинство – це, як правило, тривалий процес, процедура отримання компенсації за збитки складна, а безкоштовна юридична допомога не є автоматичною послугою, що надається і/або оплачується державою. Сьогодні вживаються деякі заходи, спрямовані на вирішення окремих проблем, а тому треба зачекати, щоб побачити, чи стануть реальністю пропозиції щодо розширеного доступу до правосуддя, забезпечення компенсації та надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми.